

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom

Distr.: općenita
9. studenoga 2018.

Izvornik: engleski

Odbor za prava osoba s invaliditetom

Opći komentar br. 7 (2018.) o sudjelovanju osoba s invaliditetom, uključujući djecu s poteškoćama u razvoju, putem njihovih predstavničkih organizacija, u provedbi i praćenju Konvencije*

I. Uvod

1. Osobe s invaliditetom bile su u potpunosti uključene u i imale su odlučujuću odluku u pregovaranju, razvoju i izradi Konvencije o osobama s invaliditetom. Uska suradnja s osobama s invaliditetom i njihovo aktivno sudjelovanje putem organizacija osoba s invaliditetom i njihovih partnera imali su pozitivan učinak na kvalitetu Konvencije i njezinu relevantnost za takve osobe. Također su pokazani snaga, utjecaj i potencijal osoba s invaliditetom, što je dovelo do revolucionarnog ugovora o ljudskim pravima i uspostavljen je model invaliditeta koji se temelji na ljudskim pravima. Učinkovito i značajno sudjelovanje osoba s invaliditetom putem njihovih predstavničkih organizacija predstavljaju okosnicu Konvencije.

2. Aktivno i informirano sudjelovanje svih osoba u donošenju odluka koje utječu na njihove živote i prava dosljedni su s pristupom koji se temelji na ljudskim pravima u postupcima donošenja javnih odluka¹ i jamči se dobro upravljanje i socijalna odgovornost.²

3. Načelo sudjelovanja u javnom životu dobro je uspostavljeno u članku 21. Opće deklaracije o ljudskim pravima i potvrđeno je u članku 25. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima. Sudjelovanje, kao načelo i ljudsko pravo, također je utvrđeno u drugim instrumentima o ljudskim pravima, kao što su članak 5. Međunarodne konvencije o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, članak 7. Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije nad ženama te članak 12. i članak 23. stavak 1. Konvencije o pravima djeteta. Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom priznato je sudjelovanje kao opća obveza i višesektorsko pitanje. Njome je utvrđena obveza država stranaka da se savjetuju i aktivno uključuju osobe s invaliditetom (čl. 4. st. 3.)), kao i sudjelovanje osoba s invaliditetom u postupku praćenja (čl. 33. st. 3.)) kao dio šireg načela sudjelovanja u javnom životu.³

4. U okviru postupka donošenja odluka o pitanjima povezanima s njihovim životima ili koja utječu na njihove živote često se ne savjetuje s osobama s invaliditetom i odluke se često i dalje donose u njihovo ime. Zahvaljujući pojavi pokreta osoba s invaliditetom kojima se zahtijeva priznavanje njihovih ljudskih prava i njihove uloge u utvrđivanju tih prava,

* Koju je donio Odbor na svojoj dvadesetoj sjednici (27. kolovoza – 21. rujna 2018.).

¹ Ured visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za ljudska prava, Načela i smjernice za pristup strategijama smanjenja siromaštva koji se temelji na ljudskim pravima, st. 64.

² A/HRC/31/62, st. 13.

³ Ibid., st. 14.

savjetovanje s osobama s invaliditetom priznato je kao važno pitanje tijekom posljednjih nekoliko desetljeća. Krilatica „ništa o nama bez nas” održava filozofiju i povijest pokreta za prava osoba s invaliditetom, koji se oslanja na načelo značajnog sudjelovanja.

5. Osobe s invaliditetom i dalje se suočavaju sa značajnim fizičkim, pravnim, gospodarskim, društvenim i komunikacijskim preprekama te preprekama u pogledu stavova za sudjelovanje u javnom životu. Prije stupanja na snagu Konvencije stavovi osoba s invaliditetom nisu se uzimali u obzir, nego je prednost pridavana stavovima predstavnika treće strane, kao što su organizacije „za” osobe s invaliditetom.

6. Participativni postupci i sudjelovanje osoba s invaliditetom putem njihovih predstavničkih organizacija u pregovaranju i izradi Konvencije pokazali su se kao izvrstan primjer načela potpunog i učinkovitog sudjelovanja, osobne autonomije i slobode za donošenje vlastitih odluka. Zbog toga je u pravu u području ljudskih prava sada nedvosmisleno priznato da su osobe s invaliditetom „nositelji” svih ljudskih prava i temeljnih sloboda.⁴

7. Na temelju sudske prakse Odbor u ovom općem komentaru nastoji pojasniti obveze država stranaka utvrđene u članku 4. stavku 3. i članku 33. stavku 3., kao i njihovu provedbu. Odbor primjećuje napredak koji su države stranke poduzele u smislu provedbe odredbi iz članka 4. stavka 3. i članka 33. stavka 3. tijekom posljednjeg desetljeća, kao što je dodjela financijske ili druge pomoći organizacijama osoba s invaliditetom, uključivanje osobe s invaliditetom u neovisne okvire za praćenje uspostavljene u skladu s člankom 33. stavkom 2. Konvencije te u postupcima praćenja. Nadalje, neke su se države stranke savjetovale s organizacijama osoba s invaliditetom u izradi svojeg početnog i redovnih izvješća Odboru u skladu s člankom 4. stavkom 3. i člankom 35. stavkom 4.

8. Međutim, Odbor i dalje primjećuje značajan jaz između ciljeva i duha članka 4. stavka 3. i članka 33. stavka 3., kao i stupanj njihove provedbe. To je među ostalim rezultat nepostojanja značajnog savjetovanja s i aktivnog sudjelovanje osoba s invaliditetom, putem njihovih predstavničkih organizacija, u izradi i provedbi politika i programa.

9. Države stranke trebaju prepoznati pozitivan učinak na postupke donošenja odluka i potrebu za uključivanjem i jamčenjem sudjelovanja osoba s invaliditetom, putem njihovih predstavničkih organizacija, u takve postupke, osobito zbog njihovih doživljenih iskustava i poznavanja prava koje je potrebno provesti. Države stranke također trebaju razmatrati opća načela Konvencije u svim mjerama poduzetima za njezinu provedbu i praćenje i u daljnjem razvoju Programa održivog razvoja do 2030. i njegovih ciljeva.

II. Normativni sadržaj članka 4. stavka 3. i članka 33. stavka 3.

A. Definicija „predstavničkih organizacija”

10. Uključivanje i sudjelovanje osoba s invaliditetom putem njihovih „predstavničkih organizacija” ili organizacija osoba s invaliditetom utvrđeni su u članku 4. stavku 3. i članku 33. stavku 3. U svrhu ispravne provedbe važno je da države stranke i relevantni dionici utvrde opseg organizacija osoba s invaliditetom i da priznaju različite vrste koje često postoje.

11. Odbor smatra da organizacije osoba s invaliditetom trebaju biti ukorijenjene u Konvenciji, da moraju biti posvećene Konvenciji i da moraju u potpunosti poštovati načela i prava utvrđena Konvencijom. To mogu biti samo organizacije koje vode, kojima rukovode i upravljaju osobe s invaliditetom. Većina njihovih članova trebaju biti same osobe s invaliditetom.⁵ U smislu Konvencije organizacije osoba s invaliditetom jesu organizacije žena s invaliditetom, djece s invaliditetom i osoba koje žive s HIV-om/AIDS-om. Organizacije osoba s invaliditetom imaju određena karakteristična svojstva, uključujući sljedeće činjenice:

⁴ Ibid., st. 16 - 17.

⁵ CRPD/C/11/2, Prilog II., st. 3.

- (a) Uspostavljene su prvenstveno u cilju kolektivnog djelovanja, izražavanja, promicanja, ostvarivanja i/ili obrane prava osoba s invaliditetom i trebaju se općenito priznati kao takve;
- (b) Zapošljavaju, predstavljaju ih, povjeravaju ili ih posebno nominiraju/imenuju same osobe s invaliditetom;
- (c) U većini slučajeva nisu povezane ni s jednom političkom stranom i neovisne su u odnosu na tijela javne vlasti i sve ostale nevladine organizacije čiji mogu biti dio/članovi;
- (d) Mogu predstavljati jednu ili više članskih jedinica na temelju stvarnog ili percipiranog oštećenja ili njihovo članstvo može biti otvoreno svim osobama s invaliditetom;
- (e) Predstavljaju skupine osoba s invaliditetom na način da odražavaju raznolikost njihove pozadine (primjerice u smislu spola, roda, rase, dobi ili statusa migranta ili izbjegličkoga statusa). Mogu obuhvaćati članove na temelju poprečnih identiteta (primjerice, djeca, žene ili članovi autohtonih zajednica s invaliditetom) i obuhvaćaju članove s različitim oštećenjima;
- (f) U pogledu opsega mogu biti lokalne, nacionalne, regionalne ili međunarodne;
- (g) Mogu djelovati kao pojedinačne organizacije, koalicije ili organizacije za višestruke oblike invaliditeta ili krovne organizacije osoba s invaliditetom koje nastoje pružati suradnički i koordinirani glas osobama s invaliditetom u njihovoj interakciji s, među ostalim, tijelima javne vlasti, međunarodnim organizacijama i privatnim subjektima.

12. Među različitim vrstama organizacija osoba s invaliditetom koje je Odbor utvrdio jesu:

- (a) Krovne organizacije osoba s invaliditetom, koje su koalicije predstavničkih organizacija osoba s invaliditetom. U idealnom slučaju trebale bi postojati samo jedna ili dvije krovne organizacije na svakoj razini donošenja odluka. Kako bi bile otvorene i demokratske i kako bi predstavljale potpunu i široku raznolikost osoba s invaliditetom, trebale bi prihvaćati sve organizacije osoba s invaliditetom kao članove. Trebale bi ih organizirati, voditi i kontrolirati osobe s invaliditetom. Govore samo u ime svojih članskih organizacija i isključivo o pitanjima koja su od uzajamnog interesa i kojima se odluke donose zajednički. Međutim, ne mogu predstavljati pojedinačne osobe s invaliditetom jer često ne posjeduju detaljno znanje o osobnim pozadinama. Pojedinačne organizacije osoba s invaliditetom koje predstavljaju posebne zajednice u boljem su položaju da imaju takvu ulogu. Međutim, osobe s invaliditetom trebale bi same za sebe moći odlučivati o tome koje će ih organizacije predstavljati. Postojanje krovnih organizacija unutar država stranaka ni u kojim okolnostima ne bi smjelo sprječavati pojedince ili organizacije osoba s invaliditetom da sudjeluju u savjetovanjima ili drugim oblicima promicanja interesa osoba s invaliditetom;
- (b) Organizacije za nekoliko oblika invaliditeta, koje čine osobe koje predstavljaju sve ili neke od širokog raspona oštećenja. Najčešće su organizirane na lokalnoj i/ili nacionalnoj razini, ali također mogu postojati na regionalnoj i međunarodnoj razini;
- (c) Organizacije za samozastupanje koje predstavljaju osobe s invaliditetom u okviru različitih, često slabo i/ili lokalno uspostavljenih, mreža i platformi. Zastupaju prava osoba s invaliditetom, osobito osoba s intelektualnim poteškoćama. Njihovo osnivanje, uz prikladnu, ponekad opsežnu, potporu koja će omogućiti članovima da izraze svoja mišljenja, od temeljne je važnosti za političko sudjelovanje i sudjelovanje u postupcima donošenja odluka, praćenja i provedbe. Ovo je osobito relevantno za osobe koje su spriječene da ostvaruju svoju poslovnu sposobnost, koje žive u ustanovama i/ili kojima je uskraćeno glasačko pravo. Organizacije za samozastupanje u brojnim su zemljama predmet diskriminacije putem odbijanja pravnog statusa zbog zakona i propisa kojima se uskraćuje poslovna sposobnost njihovim članovima;
- (d) Organizacije koje uključuju članove obitelji i/ili rodbinu osoba s invaliditetom, koji imaju ključnu ulogu u omogućavanju, promicanju i osiguranju interesa i pružanju potpore autonomiji i aktivnom sudjelovanju njihovih rođaka s intelektualnim poteškoćama, demencijom i/ili djece s invaliditetom, kada te skupine osoba s invaliditetom žele primati potporu svojih obitelji u obliku ujedinjenih mreža ili organizacija. U takvim slučajevima te organizacije trebaju biti uključene u postupke savjetovanja, donošenja odluka i praćenja. Uloga roditelja, rodbine i njegovatelja u takvim organizacijama treba biti pružanje potpore i osnaživanje osoba s invaliditetom kako bi imale glas i potpunu kontrolu nad svojim životima.

Takve organizacije trebaju aktivno raditi na promicanju i korištenju procesa donošenja odluka uz potporu kako bi se zajamčila i poštovala prava osoba s invaliditetom na savjetovanje i izražavanje stavova;

(e) Organizacije žena i djevojaka s invaliditetom, koje predstavljaju žene i djevojke s invaliditetom kao heterogene skupine. Raznolikost žena i djevojaka s invaliditetom trebala bi obuhvaćati sve vrste oštećenja.⁶ Osiguranje sudjelovanja žena i djevojaka s invaliditetom neophodno je u savjetovanju u svrhu rješavanja posebnih pitanja koja se isključivo ili nerazmjerno odnose na žene i djevojke s invaliditetom, kao i pitanja povezana sa ženama i djevojkama općenito, kao što su politike rodne jednakosti;

(f) Organizacije i inicijative djece i mladih s invaliditetom, koje su od temeljne važnosti za sudjelovanje djece u javnom životu i životu zajednice i za njihovo pravo da budu saslušani i njihovu slobodu izražavanja i udruživanja. Odrasli imaju ključnu i potpurnu ulogu u promicanju okoline koja omogućuje djeci i mladima s invaliditetom da uspostave i djeluju, formalno ili neformalno, putem vlastitih organizacija i inicijativa, uključujući putem suradnje s odraslima te ostalom djecom i mladima.

B. Razlika između organizacija osoba s invaliditetom i ostalih organizacija civilnog društva

13. Organizacije osobe s invaliditetom treba razlikovati od organizacija „za” osobe s invaliditetom, koje pružaju usluge i/ili zastupaju osobe s invaliditetom što, u praksi, može dovesti do sukoba interesa jer takve organizacije daju status prioriteta svojoj svrsi kao javni subjekt nauštrb prava osoba s invaliditetom. Države stranke trebaju pridati posebnu pozornost stavovima osoba s invaliditetom, putem njihovih predstavničkih organizacija, pružati potporu kapacitetima i osnaživanju takvih organizacija i zajamčiti da se status prioriteta daje utvrđivanju njihovih stavova u postupcima donošenja odluka.⁷

14. Također je potrebno razlikovati organizacije osoba s invaliditetom i organizacije civilnog društva. Izraz „organizacija civilnog društva” obuhvaća različite vrste organizacija, uključujući istraživačke organizacije/institute, organizacije pružatelja usluga i ostale privatne dionike. Organizacije osoba s invaliditetom posebna su vrsta organizacije civilnog društva. Mogu biti dio opće krovne organizacije civilnog društva i/ili koalicija koje ne moraju nužno zastupati prava osoba s invaliditetom, nego mogu pružati potporu uključivanju njihovih prava u programe ljudskih prava. U skladu s člankom 33. stavkom 3. sve organizacije civilnog društva, uključujući organizacije osoba s invaliditetom, imaju ulogu u praćenju Konvencije. Države stranke trebaju dati status prioriteta stavovima organizacija osoba s invaliditetom prilikom rješavanja pitanja povezanih s osobama s invaliditetom, te razvijati okvire putem kojih od organizacija civilnog društva i ostalih dionika traže i uključuju organizacije osoba s invaliditetom u svoj rad povezan s pravima utvrđenima Konvencijom i ostalim temama, kao što su nediskriminacija, mir i prava u području okoliša.

C. Područje primjene članka 4. stavka 3.

15. Kako bi ispunile svoje obveze u skladu s člankom 4. stavkom 3., države stranke trebaju uključiti obvezu uskog savjetovanja i aktivnog uključivanja osoba s invaliditetom, putem njihovih organizacija, u pravnim i regulatornim okvirima i postupcima na svim razinama i granama vlade. Države stranke također trebaju uzeti u obzir savjetovanja s i uključivanje osoba s invaliditetom kao obavezni korak prije odobrenja zakona, propisa i politika, neovisno o tome jesu li općeniti ili specifični za invaliditet. Prema tome, savjetovanja trebaju započeti u ranim fazama i pružati doprinos konačnom proizvodu u svim postupcima donošenja odluka. Savjetovanja trebaju obuhvatiti organizacije koje predstavljaju široki raspon osoba s invaliditetom na lokalnoj, nacionalnoj, regionalnoj i međunarodnoj razini.

⁶ Opći komentar br. 3 (2016.) o ženama i djevojkama s invaliditetom, st. 5.

⁷ A/HRC/31/62, str. 38.; i A/71/314, st. 64.

16. Sve osobe s invaliditetom, bez ikakvog oblika isključenja na temelju vrste oštećenja, kao što su osobe s psihosocijalnim i intelektualnim poteškoćama, mogu učinkovito i u potpunosti sudjelovati bez diskriminacije na ravnopravnoj osnovi s ostalima.⁸ Pravo na sudjelovanje u savjetovanjima, putem njihovih predstavničkih organizacija, treba se prepoznati na ravnopravnoj osnovi za sve osobe s invaliditetom, neovisno o, primjerice, njihovoj seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu. Države stranke trebaju donijeti sveobuhvatni okvir protiv diskriminacije kako bi zajamčile prava i temeljne slobode svih osoba s invaliditetom, i povući zakonodavstvo kojim se kriminaliziraju pojedinci ili organizacije osoba s invaliditetom na osnovi spola, roda ili socijalnog statusa njihovih članova ili kojim se uskraćuje njihovo pravo na sudjelovanje u javnom i političkom životu.

17. Pravna obveza prema kojoj države stranke moraju zajamčiti savjetovanje s organizacijama osoba s invaliditetom obuhvaća pristup javnim prostorima za donošenje odluka i drugim područjima istraživanja, univerzalni dizajn, partnerstva, delegirane ovlasti i građanski nadzor.⁹ Nadalje, predstavlja obvezu koja obuhvaća globalne i/ili regionalne organizacije osoba s invaliditetom.

1. Pitanja koja se odnose na osobe s invaliditetom

18. Izraz „odluke koje se odnose na osobe s invaliditetom”, kako je naveden u članku 4. stavku 3., obuhvaća potpuni raspon zakonodavnih, administrativnih i ostalih mjera koje mogu izravno ili neizravno utjecati na prava osoba s invaliditetom. Široko tumačenje pitanja koja se odnose na osobe s invaliditetom omogućuje državama strankama da uvedu invaliditet putem uključivih politika, čime se jamči da se osobe s invaliditetom razmatraju na ravnopravnoj osnovi s drugima. Njime se također jamči da se prilikom donošenja novih zakonodavnih, administrativnih i ostalih mjera uzimaju u obzir znanje i životna iskustva osoba s invaliditetom. To obuhvaća postupke donošenja odluka, kao što su opći zakoni i javni proračun ili zakoni koji se odnose posebno na invaliditet, koje mogu utjecati na njihove živote.¹⁰

19. Savjetovanja iz članka 4. stavka 3. sprječavaju države stranke da sudjeluju u bilo kojem činu ili praksi koji su nedosljedni s Konvencijom i pravima osoba s invaliditetom. U slučaju spora u pogledu izravnog ili neizravnog učinka mjera o kojima se raspravlja, tijela javne vlasti država stranaka moraju dokazati da pitanje o kojem se raspravlja nema nerazmjerni učinak na osobe s invaliditetom, zbog čega nije potrebno savjetovanje.

20. Primjeri pitanja koja izravno utječu na osobe s invaliditetom jesu deinstitutionalizacija, socijalno osiguranje i invalidske mirovine, osobna asistencija, zahtjevi u pogledu pristupačnosti i politike razumne prilagodbe. Mjere koje neizravno utječu na osobe s invaliditetom mogu se odnositi na ustavno pravo, izborna prava, pristup pravosuđu, imenovanje administrativnih nadležnih tijela kojima se uređuju politike o invaliditetu ili javne politike u području obrazovanja, zdravlja, rada i zapošljavanja.

2. Savjetovanje i aktivno uključivanje

21. „Savjetovanje i aktivno uključivanje” osoba s invaliditetom putem njihovih predstavničkih organizacija obveza je propisana u međunarodnom pravu u području ljudskih prava kojim se zahtijeva priznavanje poslovne sposobnosti svake osobe da sudjeluje u postupcima donošenja odluka na temelju svoje osobne autonomije i samoodređenja. Savjetovanje i uključivanje u postupke donošenja odluka za provedbu Konvencije i u ostale postupke donošenja odluka trebaju obuhvaćati sve osobe s invaliditetom i, ako je to potrebno, sustave donošenja odluka uz potporu.

22. Države stranke trebaju sustavno i otvoreno pristupati, savjetovati se i uključivati, na značajan i pravodoban način, organizacije osoba s invaliditetom. To zahtijeva pristup svim relevantnim informacijama, uključujući mrežne stranice javnih tijela, putem pristupačnih digitalnih formata i razumne prilagodbe, kad je to potrebno, kao što su pružanje tumača znakovnog jezika, lako čitljivi format i jednostavni jezik, Brailleovo pismo i taktilna

⁸ A/HRC/19/36, st. 15 - 17.

⁹ A/HRC/31/62, st. 63.; i A/HRC/34/58, st. 63.

¹⁰ A/HRC/31/62, st. 64.

komunikacija. Otvorena savjetovanja pružaju osobama s invaliditetom pristup svim prostorima javnog donošenja odluka, na ravnopravnoj osnovi s ostalima, uključujući nacionalne fondove i sva relevantna javna tijela za donošenje odluka relevantna za provedbu i praćenje Konvencije.

23. Tijela javne vlasti trebaju uzeti u obzir i dati status prioriteta mišljenjima i stavovima organizacijama osoba s invaliditetom prilikom rješavanja pitanja izravno povezanih s osobama s invaliditetom. Tijela javne vlasti koja vode postupke donošenja odluka dužna su informirati organizacije osoba s invaliditetom o ishodima takvih postupaka, uključujući izričito objašnjenje, u razumljivom formatu, nalaza, razmatranja i obrazloženja odluka o tome kako su njihovi stavovi uzeti u obzir i zašto.

3. Uključivanje djece s invaliditetom

24. Člankom 4. stavkom 3. također je utvrđena važnost sustavnog „uključivanja djece s invaliditetom” u razvoj i provedbu zakonodavstva i politika za davanje učinka Konvenciji te u ostalim postupcima donošenja odluka putem organizacija djece s invaliditetom ili pružanja potpore djeci s invaliditetom. Ove organizacije ključne su u olakšavanju, promicanju i osiguranju osobne autonomije i aktivnog sudjelovanja djece s invaliditetom. Države stranke trebaju stvoriti okolinu kojom se omogućuju osnivanje i funkcioniranje predstavničkih organizacija djece s invaliditetom u okviru njihove obveze poštovanja prava na slobodu udruživanja, uključujući prikladne resurse za potporu.

25. Države stranke trebaju donijeti zakonodavstvo i propise i razvijati programe kojima se jamči da svi razumiju i poštuju volju i preferencije djece i kojima se u svakom trenutku uzimaju u obzir njihovi osobni kapaciteti koji se mijenjaju. Priznavanje i promicanje prava na osobnu autonomiju od najveće je važnosti kako bi se sve osobe s invaliditetom, uključujući djecu, poštovala kao nositelji prava.¹¹ Djeca s invaliditetom u idealnom su položaju da izraze svoje zahtjeve i iskustva, koji su potrebni za razvoj prikladnog zakonodavstva i programa u skladu s Konvencijom.

26. Države stranke mogu organizirati seminare/sastanke u kojima se djecu s invaliditetom poziva da izražavaju svoja mišljenja. Također mogu objaviti otvorene pozive djeci s invaliditetom da podnesu eseje o određenim temama, čime ih se potiče da iz prve ruke opišu svoje iskustvo ili životna iskustva. Ovi eseji mogu se sažeti kao doprinosi same djece i izravno se uključuju u postupke donošenja odluka.

4. Puno i učinkovito sudjelovanje

27. „Puno i učinkovito sudjelovanje” (čl. 3. t. (c)) u društvu odnosi se na sudjelovanje sa svim osobama, uključujući osobe s invaliditetom, u pružanju osjećaja pripadnosti društvu. To obuhvaća poticanje i primanje prikladne potpore, uključujući potporu vršnjaka i potporu sudjelovanju u društvu, i slobodu od stigme te osjećaj sigurnosti i poštovanja prilikom izražavanja u javnosti. Puno i učinkovito sudjelovanje zahtijeva da države stranke olakšaju sudjelovanje i savjetuju se s osobama s invaliditetom koje predstavljaju široki raspon oštećenja.

28. Pravo na sudjelovanje civilno je i političko pravo i obveza s neposrednom primjenom, ne podliježe nikakvom proračunskom ograničenju, primjenjuje se na donošenje odluka, provedbu i praćenje u vezi s Konvencijom. Zajamčenjem sudjelovanja organizacija osoba s invaliditetom u svakoj od ovih faza osobe s invaliditetom mogle bi bolje utvrditi i istaknuti mjere koje bi mogle unaprijediti ili ometati njihova prava, što u konačnici dovodi do boljih ishoda za takve postupke donošenja odluka. Puno i učinkovito sudjelovanje treba razumjeti kao postupak, a ne kao pojedinačni jednokratni događaj.¹²

29. Sudjelovanje osoba s invaliditetom u provedbi i praćenju Konvencije moguće je kada te osobe mogu ostvarivati svoja prava na izražavanje, mirno okupljanje i udruživanje, kako je utvrđeno člancima 19., 21. i 22. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima.

¹¹ Članak 7. stavak 3. Konvencije. Vidjeti Odbor za prava djeteta, opći komentar br. 12 (2009.) o pravu djeteta da bude saslušano, st. 134.

¹² Opći komentar br. 12, st. 133.

Osobe s invaliditetom i njihove predstavničke organizacije koje sudjeluju u javnim postupcima donošenja odluka za provedbu i praćenje Konvencije trebaju se priznati kao branitelji ljudskih prava¹³ i štititi od zastrašivanja, zlostavljanja i odmazde, osobito kad izražavaju drugačija mišljenja.

30. Pravo na sudjelovanje također obuhvaća obveze povezane s pravom na zakonito postupanje i pravo osoba da budu saslušane. Države stranke koje se usko savjetuju s i aktivno uključuju organizacije osoba s invaliditetom u javnim postupcima donošenja odluka također daju učinak pravu osoba s invaliditetom na puno i učinkovito sudjelovanje u javnom i političkom životu, uključujući pravo na glasanje i kandidiranje na izborima (članak 29. Konvencije).

31. Puno i učinkovito sudjelovanje podrazumijeva uključivanje osoba s invaliditetom u različitim tijelima za donošenje odluka, na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini, i u nacionalnom ustanovama za ljudska prava, *ad hoc* odborima, vijećima te regionalnim i općinskim organizacijama. Države stranke u svojem zakonodavstvu i praksi trebaju priznati da se sve osobe s invaliditetom mogu nominirati ili birati u sva predstavnička tijela: primjerice, osiguranje nominacije osoba s invaliditetom u odbore za invaliditet na općinskoj razini ili u svojstvu nositelja dužnosti za određeni invaliditet u sastavu nacionalnih institucija za ljudska prava.

32. Države stranke trebaju ojačati sudjelovanje organizacije osoba s invaliditetom na međunarodnoj razini, primjerice, na političkom forumu za održivi razvoj na visokoj razini te u regionalnim i općim mehanizmima za ljudska prava. Sudjelovanje osoba s invaliditetom putem njihovih predstavničkih organizacija dovest će do veće učinkovitosti i ravnopravne uporabe političkih resursa, što dovodi do poboljšanih ishoda za takve osobe i njihove zajednice.

33. Puno i učinkovito sudjelovanje također može predstavljati alat za preobrazbu koji vodi do društvene promjene i promicati djelovanje i osnaživanje pojedinaca. Sudjelovanje organizacija osoba s invaliditetom u svim oblicima donošenja odluka jača sposobnost takvih osoba za zastupanje i pregovaranje i osnažuje ih kako bi mogli bolje izražavati svoje stavove, ostvarivati svoje težnje i ojačati svoje ujedinjene i različite glasove. Države stranke trebaju zajamčiti puno i učinkovito sudjelovanje osoba s invaliditetom putem njihovih predstavničkih organizacija, što predstavlja mjeru za postizanje njihove uključenosti u društvo i suzbijanje diskriminacije tih osoba. Države stranke koje jamče puno i učinkovito sudjelovanje i surađivati s organizacijama osoba s invaliditetom poboljšavaju transparentnost i odgovornost, što ih čini osjetljivima na zahtjeve takvih osoba.¹⁴

D. Članak 33.: sudjelovanje civilnog društva u nacionalnoj provedbi i praćenju

34. Člankom 33. Konvencije utvrđeni su nacionalni provedbeni mehanizmi i neovisni okviri za praćenje i predviđeno je sudjelovanje organizacija osoba s invaliditetom u tim mehanizmima i okvirima. Članak 33. treba čitati i razumjeti kao da dopunjuje članak 4. stavak 3.

35. Člankom 33. stavkom 1. propisano je da države stranke moraju uspostaviti jednu ili više žarišnih točaka i/ili mehanizama za koordinaciju kako bi se osigurala provedba Konvencije i olakšala povezano djelovanje. Odbor preporučuje da žarišne točke i/ili mehanizmi za koordinaciju država stranaka obuhvaćaju predstavnike organizacija osoba s invaliditetom te formalne postupke sudjelovanja i veze s takvim organizacijama u postupcima savjetovanja povezanim s Konvencijom.

36. U skladu s člankom 33. stavkom 2. Odbor je priznao važnost uspostave, održavanja i promicanja neovisnih okvira za praćenje, uključujući nacionalne ustanove za ljudska prava,

¹³ Vidjeti rezoluciju Opće skupštine 53/144, Prilog.

¹⁴ A/HRC/31/62, st. 1 – 3.

u svim fazama postupka praćenja.¹⁵ Takve ustanove imaju ključnu ulogu u postupku praćenja Konvencije, u promicanju sukladnosti na nacionalnoj razini i olakšavanju koordiniranog djelovanja nacionalnih aktera, uključujući državne ustanove i civilno društvo, za zaštitu i promicanje ljudskih prava.

37. Člankom 33. stavkom 3. naglašena je obveza država stranaka da zajamče da je civilno društvo uključeno u i da može sudjelovati u neovisnom okviru za praćenje uspostavljenom u skladu s Konvencijom. Sudjelovanje civilnog društva treba obuhvaćati osobe s invaliditetom putem njihovih predstavničkih organizacija.

38. Države stranke trebaju zajamčiti da je neovisnim okvirima za praćenje dopušteno, da olakšavaju i jamče aktivno sudjelovanje organizacija osoba s invaliditetom u takvim okvirima i postupcima, putem formalnih mehanizama, čime se jamči da se njihovi glasovi čuju i da su prepoznati u njihovim poduzetim izvješćima i analizama. Uključivanje organizacija osoba s invaliditetom u neovisni okvir za praćenje i njegov rad može poprimiti nekoliko oblika, primjerice, putem mjesta na upravnom odboru savjetodavnih tijela za neovisne okvire za praćenje.

39. Članak 33. stavak 3. podrazumijeva da države stranke trebaju pružati potporu za i financirati jačanje sposobnosti unutar civilnog društva, osobito organizacija osoba s invaliditetom, kako bi zajamčile njihovo učinkovito sudjelovanje u postupcima neovisnih okvira za praćenje. Organizacije osoba s invaliditetom trebaju raspolagati prikladnim sredstvima, uključujući potporu putem neovisnog financiranja kojim same upravljaju, kako bi mogle sudjelovati u neovisnim okvirima za praćenje i zajamčiti ispunjenje zahtjeva u pogledu razumne prilagodbe i pristupačnosti. Potpora i financiranje organizacija osoba s invaliditetom u pogledu članka 33. stavka 3. dopunjuju obveze država stranaka iz članka 4. stavka 3. Konvencije i ne isključuju ih.

40. Konvencija i povezane strategije za provedbu trebaju biti provedene te biti dostupne i pristupačne osobama koje predstavljaju široki raspon oštećenja. Države stranke trebaju pružati osobama s invaliditetom pristup informacijama koje im omogućuju da razumiju i ocjenjuju pitanja u postupku donošenja odluka i pružati značajan doprinos.

41. Kako bi provele članak 33. stavak 3. države stranke trebaju zajamčiti da organizacije osoba s invaliditetom imaju jednostavan pristup žarišnim točkama unutar vlade i/ili mehanizma za koordinaciju.

III. Obveze država stranaka

42. Odbor je u svojem zaključku podsjetio države stranke o njihovoj dužnosti da se usko i pravodobno savjetuju s i aktivno uključuju osobe s invaliditetom putem njihovih predstavničkih organizacija, uključujući one koje predstavljaju žene i djecu s invaliditetom, u izradi i provedbi zakonodavstva i politika za provedbu Konvencije i u ostalim postupcima donošenja odluka.

43. Države stranke obvezne su zajamčiti transparentnost postupaka savjetovanja, pružanja prikladnih i pristupačnih informacija te ranu i trajnu uključenost. Države stranke ne bi trebale uskraćivati informacije, uvjetovati ili sprječavati organizacije osoba s invaliditetom od toga da slobodno izražavaju svoja mišljenja u okviru savjetovanja i tijekom čitavih postupaka donošenja odluka. To obuhvaća registrirane i neregistrirane organizacije, u skladu s pravom na slobodu udruživanja, koje treba biti propisano zakonom i štititi udruge koje nisu registrirane na ravnopravnoj osnovi.¹⁶

44. Države stranke ne bi trebale zatražiti od organizacije osoba s invaliditetom da se registriraju kao preduvjet za sudjelovanje o općem postupku savjetovanja. Međutim, trebaju zajamčiti da se organizacije osoba s invaliditetom mogu registrirati i ostvariti svoje pravo na

¹⁵ CRPD/C/GBR/CO/1, st. 7. i 37.; CRPD/C/BIH/CO/1, st. 58.; CRPD/C/ARE/CO/1, st. 61.; i CRPD/C/SRB/CO/1, st. 67.

¹⁶ A/HRC/31/62, st. 45.; i A/HRC/20/27, st. 56.

sudjelovanje u skladu s člankom 4. stavkom 3. i člankom 33. stavkom 3. i pružati besplatne i dostupne registracijske sustave i olakšavati registraciju takvih organizacija.¹⁷

45. Države stranke trebaju zajamčiti pristupačnost svih sadržaja i postupaka povezanih s javnim donošenjem odluka i savjetovanju osobama s invaliditetom. Države stranke trebaju provesti prikladne mjere kako bi pružile osobama s invaliditetom, uključujući osobe s autizmom, pristup, na ravnopravnoj osnovi s ostalima, fizičkoj okolini, uključujući zgrade, prijevoz, obrazovanje, informacije i komunikaciju na njihovom jeziku, uključujući nove informacijske tehnologije i sustave, te mrežnim stranicama javnih tijela te ostalim sadržajima i uslugama otvorenima ili pruženima javnosti, u gradskim i ruralnim okolinama. Države stranke također trebaju zajamčiti da su postupci savjetovanja pristupačni, primjerice, pružanjem tumača znakovnog jezika, Brailleova pisma i lako čitljivih formata – i moraju osigurati potporu, financiranje i razumnu prilagodbu, prema potrebi i na zahtjev,¹⁸ kako bi zajamčile sudjelovanje predstavnika svih osoba s invaliditetom u postupcima savjetovanja, kako je definirano u st. 11., 12. i 50.

46. Organizacije osoba s osjetilnim i intelektualnim oštećenjima, uključujući organizacije osoba koje se same zastupaju i organizacije osoba s psihosocijalnim invaliditetom, trebaju raspolagati pomoćnicima za sastanke i osobama za potporu, informacijama u pristupačnom formatu (kao što su jednostavan jezik, lako čitljivi format, alternativni i augmentativni komunikacijski sustavi i piktogrami), tumačima znakovnog jezika, tumačima vodičima za gluhoslijepe osobe i/ili titlovima tijekom javnih rasprava.¹⁹ Države stranke trebaju dodijeliti financijska sredstva za pokrivanje troškova povezanih s postupcima savjetovanja za predstavnike organizacija osoba s invaliditetom, uključujući prijevoz i ostale troškove koji su nužno nastali prilikom prisustvovanja sastancima i tehničkom izvještavanju.

47. Savjetovanja s organizacijama osoba s invaliditetom trebalo bi se temeljiti na transparentnosti, uzajamnom poštovanju, smislenom dijalogu i iskrenom cilju postizanja kolektivnog sporazuma o postupcima koji odgovaraju na raznolikost osoba s invaliditetom. Takvi postupci trebali bi imati razumne i realističke rokove, uzimajući u obzir narav organizacija osoba s invaliditetom, koje često ovise o radu „dobrovoljaca”. Države stranke trebaju provoditi redovna ocjenjivanja rada njihovih mehanizama za sudjelovanje i savjetovanje, uz aktivno sudjelovanje organizacija osoba s invaliditetom.²⁰

48. Stavovima osoba s invaliditetom, putem njihovih predstavničkih organizacija, treba dati potrebnu važnost. Države stranke trebaju zajamčiti da pravo osoba s invaliditetom da budu saslušane nije samo formalnost ili samo simbolični pristup savjetovanju.²¹ Države stranke trebaju uzeti u obzir rezultate takvog savjetovanja i odražavati ih u donesenim odlukama²² na način da uredno obavještavaju sudionike o ishodu postupka.²³

49. Države stranke trebaju, na temelju uskog i učinkovitog savjetovanja te uz aktivno sudjelovanje organizacija osoba s invaliditetom, uspostaviti ispravne i transparentne mehanizme i postupke, na različitim granama i razinama vlade, kako bi prilikom donošenja javne odluke izričito uzele u obzir stavove takvih organizacija.

50. Države stranke trebaju zajamčiti usko savjetovanje i aktivno uključivanje organizacija osoba s invaliditetom, koje predstavljaju sve osobe s invaliditetom, uključujući, ali ne ograničavajući se na žene, starije osobe, djecu, osobe koje zahtijevaju visoke razine potpore,²⁴ žrtve mina, migrante, izbjeglice, tražitelje azila, interno raseljene osobe, osobe bez dokumentacije i osobe bez državljanstva, osobe sa stvarnim ili percipiranim psihosocijalnim oštećenjima, osobe s intelektualnim poteškoćama, neuroraznolike osobe, uključujući osobe s autizmom ili demencijom, osobe s albinizmom, stalnim fizičkim oštećenjima, kroničnom boli, leptom te vizualnim oštećenjima i osobe koje su gluhe, gluhoslijepe ili im je na drugi način

¹⁷ A/HRC/31/62, st. 40.

¹⁸ Opći komentar br. 6 (2018.) o jednakosti i nediskriminaciji, st. 23. i 40.

¹⁹ A/HRC/31/62, st. 75. – 77.

²⁰ Ibid., st. 78 - 80.

²¹ Odbor za prava djeteta, opći komentar br. 12, st. 132.

²² CRPD/C/COL/CO/1, st. 11 (a).

²³ Odbor za prava djeteta, opći komentar br. 12, st. 45.

²⁴ CRPD/C/ARM/CO/1, st. 6 (a).

oštećen sluh i/ili osobe koje žive s HIV-om/AIDS-om. Obveza država stranaka da uključuju organizacije osobe s invaliditetom također obuhvaća osobe s invaliditetom određene seksualne orijentacije i/ili rodnog identiteta, interseksualne osobe s invaliditetom i osobe s invaliditetom koje pripadaju autohtonim narodima, nacionalnim, etničkim, vjerskim ili jezičnim manjinama te osobe koje žive u ruralnim područjima.

51. Države stranke trebaju zabraniti diskriminacijske i ostale prakse koje provode treće strane, kao što su pružatelji usluga, koje izravno ili neizravno sprječavaju pravo osoba s invaliditetom da se usko savjetuju i budu aktivno uključene u postupke donošenja odluka povezanih s Konvencijom.

52. Države stranke trebaju donijeti i provoditi zakone i politike kako bi zajamčile da osobe s invaliditetom mogu ostvarivati svoje pravo na savjetovanje i da ih ostale osobe ne sprječavaju da budu uključene. Ove mjere obuhvaćaju podizanje razine osviještenosti među članovima obitelji, pružateljima usluga i javnim službenicima u pogledu prava osoba s invaliditetom na sudjelovanje u javnom u političkom životu. Države stranke trebaju provoditi mehanizme kojima osuđuju sukobe interesa predstavnika organizacija osoba s invaliditetom ili ostalih dionika, sprječavaju njihove negativne učinke na autonomiju, volju i preferencije osoba s invaliditetom.

53. Kako bi ispunile svoje obveze iz članka 4. stavka 3., države stranke trebaju donijeti prave i regulatorne okvire i postupke kojima jamče potpuno i ravnopravno sudjelovanje osoba s invaliditetom, putem njihovih predstavničkih organizacija, u postupcima donošenja odluka i izradi zakonodavstva i politika koje se odnose na pitanja povezana s osobama s invaliditetom, uključujući zakonodavstvo, politike, strategije i akcijske planove povezane s invaliditetom. Države stranke trebaju donijeti odredbe kojima organizacijama osoba s invaliditetom dodjeljuju mjesta u, primjerice, stalnim odborima i/ili privremenim radnim skupinama na način da im daju pravo da imenuju radne članove tih tijela.

54. Države stranke trebaju uspostaviti i regulirati formalne postupke savjetovanja, uključujući planiranje anketa, sastanaka i ostalih metoda, uspostavu ispravnih vremenskih okvira, rano uključivanje osoba s invaliditetom te prethodno, pravodobno i široko dijeljenje relevantnih informacija za svaki postupak. Države stranke na temelju savjetovanja s organizacijama osoba s invaliditetom trebaju osmišljavati pristupačne mrežne alate za savjetovanja i/ili pružati alternativne metode savjetovanja u pristupačnim digitalnim formatima. Kako bi zajamčile da nitko nije izostavljen u pogledu postupaka savjetovanja, države stranke trebaju imenovati osobe koje imaju ulogu praćenja prisustva, bilježenja nedovoljno zastupljenih skupina i jamčenja ispunjenja zahtjeva u pogledu pristupačnosti i razumne prilagodbe. Isto tako, trebaju zajamčiti da su uključene i da se provodi savjetovanje sa organizacijama osoba s invaliditetom koje predstavljaju sve takve skupine, uključujući pružanjem informacija o razumnoj prilagodbi i zahtjevima pristupačnosti.

55. Prilikom provedbe pripremnih studija i analiza u svrhu izrade politike, države stranke trebaju uključivati savjetovanje i uključivanje organizacija osoba s invaliditetom. Javni forumi ili postupci za pregled prijedloga politike trebaju biti u potpunosti pristupačni osobama s invaliditetom kako bi mogle sudjelovati.

56. Države stranke trebaju zajamčiti da se sudjelovanje organizacija osoba s invaliditetom u postupcima praćenja, putem neovisnih okvira za praćenje, temelji na jasnim postupcima, prikladnim vremenskim okvirima i prethodnom širenju relevantnih informacija. Sustavi praćenja i ocjenjivanja trebaju ispitivati razinu uključivanja organizacija osoba s invaliditetom u svim politikama i postupcima i jamčiti da stavovi takvih osoba imaju status prioriteta. Kako bi ispunile svoju glavnu odgovornost za pružanje usluga, države stranke trebaju istraživati partnerstva s organizacijama osoba s invaliditetom kako bi stekle uvide samih korisnika usluga.²⁵

57. Ako je to moguće, države stranke trebaju poticati uspostavu jedinstvene, ujedinjene i raznolike predstavničke koalicije organizacija osoba s invaliditetom koja obuhvaća sve oblike invaliditeta i koja poštuje njihovu raznolikost i jednakost te zajamčiti njihovo uključivanje i sudjelovanje u praćenju Konvencije na nacionalnoj razini. Organizacije

²⁵ A/71/314, st. 65 – 66.

civilnog društva općenito ne mogu predstavljati ili zamijeniti organizacije osoba s invaliditetom.²⁶

58. Promicanje zastupanja koje provode i koje se provodi u ime osoba s invaliditetom te njihovo osnaživanje ključne su sastavnice njihova sudjelovanja u javnim poslovima; zahtijevaju razvoj tehničkih, administrativnih i komunikacijskih vještina te olakšanje pristupa informacijama i alatima u pogledu njihovih prava, zakonodavstva i donošenja politika.

59. Prepreke s kojima se suočavaju osobe s invaliditetom prilikom ostvarivanja pristupa uključivom obrazovanju ugrožavaju njihove mogućnosti i njihove sposobnosti uključivanja u javno donošenje odluka, što utječe na institucionalne kapacitete njihovih organizacija. Prepreke u pristupanju javnom prijevozu, manjak razumne prilagodbe te niski ili nedovoljni prihodi te nezaposlenost među osobama s invaliditetom također ograničavaju sposobnost takvih osoba da se uključe u djelovanja civilnog društva.

60. Države stranke trebaju ojačati sposobnost organizacija osoba s invaliditetom da sudjeluju u svim fazama donošenja politike pružanjem jačanja sposobnosti i osposobljavanja u području modela invaliditeta koji se temelji na ljudskim pravima, uključujući putem neovisnog financiranja. Države stranke također trebaju pružati potporu osobama s invaliditetom i njihovim predstavničkim organizacijama u razvoju sposobnosti, znanja i vještina potrebnih za neovisno zastupanje u svrhu postizanja punog i učinkovitog sudjelovanja u društvu te razvojem snažnijih načela demokratskog upravljanja, kao što su poštovanje ljudskih prava, vladavina prava, transparentnost, preuzimanje odgovornosti, pluralizam i sudjelovanje. Osim toga, države stranke trebaju pružati smjernice o tome kako ostvariti pristup financiranju i diversificirati izvore potpore.²⁷

61. Države stranke trebaju zajamčiti da organizacije osoba s invaliditetom mogu jednostavno i slobodno registrirati te tražiti i osigurati sredstva i resurse od nacionalnih i međunarodnih donatora, uključujući fizičke osobe, privatna poduzeća, sve javne i privatne zaklade, organizacije civilnog društva te državne, regionalne i međunarodne organizacije.²⁸ Odbor preporučuje da države stranke donesu kriterije za dodjelu sredstava za savjetovanje, uključujući:

- (a) Pružanjem sredstava izravno organizacijama osoba s invaliditetom, izbjegavajući posredovanje treće strane;
- (b) Davanjem statusa prioriteta organizacijama osoba s invaliditetom koje su prvenstveno usmjerene na zastupanje osoba s invaliditetom;
- (c) Dodjelom posebnih sredstava za organizacije žena s invaliditetom i djece s invaliditetom kako bi se omogućilo njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u postupku izrade, razvoja i provedbe zakona i politika i u okviru praćenja;²⁹
- (d) Raspodjelom sredstava na ravnopravnoj osnovi među različitim organizacijama osoba s invaliditetom, uključujući održivo središnje institucionalno financiranje, umjesto ograničavanja na financiranje na osnovi projekta;
- (e) Osiguranjem autonomije organizacija osoba s invaliditetom u odlučivanju njihove svrhe zastupanja, unatoč primljenom financiranju;
- (f) Uvođenjem razlike između financiranja za vođenje organizacija osoba s invaliditetom i projekata koje provode takve organizacije;
- (g) Stavljanjem na raspolaganje sredstava za financiranje svim organizacijama osoba s invaliditetom, uključujući za organizacije za samozastupanje i/ili organizacije koje nisu stekle pravni status zbog zakona kojima se uskraćuje poslovna sposobnost njihovih članova i sprječava se registracija njihovih organizacija;

²⁶ CRPD/C/ESP/CO/1, st. 6.; i CRPD/C/NZL/CO/1, st. 4.

²⁷ A/HRC/31/62, st. 47. – 50.

²⁸ A/HRC/20/27, st. 67. - 68.

²⁹ CRPD/C/1/Rev.1, Prilog.

(h) Prilagodбом i provedbom postupaka podnošenja zahtjeva za financiranje u pristupačnim formatima.

62. Države stranke trebaju zajamčiti da organizacije osoba s invaliditetom imaju pristup nacionalnim sredstvima za potporu njihovom djelovanju kako bi se izbjegle situacije u kojima se moraju oslanjati samo na vanjske izvore, čime bi se ograničila njihova sposobnost uspostave održivih organizacijskih struktura.³⁰ Organizacije osoba s invaliditetom koje primaju potporu iz javnih i privatnih financijskih sredstava, koja se dopunjuje članarinama, mogu bolje osigurati sudjelovanje osoba s invaliditetom u svim oblicima političkog i administrativnog donošenja odluka, pružati im potporu te stvarati i voditi pojedinačne i različite društvene aktivnosti usmjerena na skupinu.

63. Države stranke trebaju zajamčiti prikladna i dostatna sredstva za financiranje za organizacije osoba s invaliditetom putem uspostave odgovornog, zakonski priznatog formalnog mehanizma, kao što su uzajamni fondovi na nacionalnoj i međunarodnoj razini.

64. Države stranke trebaju povećati javna sredstva za osnivanje i jačanje organizacije osoba s invaliditetom koje predstavljaju sve oblike oštećenja. Također trebaju zajamčiti pristup nacionalnom financiranju, uključujući putem poreznih izuzeća i oslobođenja od poreza za nasljedstvo, te nacionalnoj lutriji.³¹ Države stranke trebaju promicati i olakšavati pristup organizacijama osoba s invaliditetom stranom financiranju u okviru međunarodne potpore i razvojne suradnje, uključujući na regionalnoj razini, na istoj osnovi kao i za ostale nevladine organizacije za ljudska prava.

65. Države stranke trebaju razviti snažne mehanizme i postupke kojima jamče učinkovite kazne za nesukladnost s obvezama utvrđenih člankom 4. stavkom 3. i člankom 33. stavkom 3. Sukladnost trebaju nadzirati neovisna tijela, kao što su ured pučkog pravobranitelja ili parlamentarni odbor, koji su ovlašteni za pokretanje istraga i pozivanje nadležnih tijela na odgovornost. Organizacije osoba s invaliditetom također trebaju imati mogućnost pokretanja pravnih postupaka protiv tijela za koja utvrde da nisu postigla sukladnost s člankom 4. stavkom 3. i člankom 33. stavkom 3.³² Takvi mehanizmi trebaju biti dio zakonskih okvira kojima se uređuje savjetovanje i uključivanje organizacija osoba s invaliditetom te nacionalnog zakonodavstva protiv diskriminacije,³³ na svim razinama donošenja odluka.

66. Države stranke trebaju priznati učinkovite pravne lijekove, uključujući kolektivne naravi, ili udružne tužbe u svrhu provedbe sukladnosti s pravom osoba s invaliditetom na sudjelovanje. Tijela javne vlasti mogu značajno doprinosti učinkovitom jamčenju pristupa pravosuđu osobama s invaliditetom u situacijama koje negativno utječu na njihova prava;³⁴ Učinkoviti pravni lijekovi mogu obuhvaćati: (a) obustavu postupka; (b) povratak na raniju fazu postupka kako bi se zajamčili savjetovanje i uključivanje organizacija osoba s invaliditetom; (c) odgodu provedbe odluke do provedbe prikladnih savjetovanja; ili (d) poništavanje, u potpunosti ili djelomično, odluke na temelju nesukladnosti s člankom 4. stavkom 3. i člankom 33. stavkom 3.

IV. Odnos s ostalim odredbama Konvencije

67. Člankom 3. utvrđen je skup sveobuhvatnih načela kojima se vodi tumačenje i provedba Konvencije. Obuhvaća „puno i učinkovito sudjelovanje i uključenost u društvo”, što znači da sudjelovanje osoba s invaliditetom putem njihovih predstavničkih organizacija prožima čitavi tekst i primjenjuje se na čitavu Konvenciju.³⁵

³⁰ A/71/314, st. 65 – 66.

³¹ A/59/401, st. 82. (l) i (t); i A/HRC/31/62, st. 51. - 54.

³² A/71/314, st. 68. – 69.

³³ Opći komentar br. 6, st. 72.

³⁴ Ibid., st. 73. (h).

³⁵ Ured Povjerenika Ujedinjenih naroda za ljudska prava, Praćenje Konvencije o pravima osoba s invaliditetom: Smjernice za praćenje ljudskih prava, Serija stručnog osposobljavanja br. 17 (New York i Ženeva, 2010.).

68. U okviru općih obveza država stranaka, članak 4. stavak 3. primjenjuje se na čitavu Konvenciju i značajan je u provedbi svih njezinih obveza.

69. Stavci 1., 2. i 5. članka 4. od najveće su važnosti u provedbi stavka 3. istog članka jer obuhvaćaju glavne obveze država stranaka, obuhvaćaju sve dijelove saveznih država bez ograničenja ili iznimaka, u pogledu uspostave potrebnih struktura i okvira te poduzimanja mjera za postizanje sukladnosti s Konvencijom.

70. Politike za promicanje jednakosti i nediskriminacije osoba s invaliditetom, kako je utvrđeno u članku 5., trebaju se prilagoditi i pratiti u skladu s člankom 4. stavkom 3. i člankom 33. stavkom 3.³⁶ Usko savjetovanje s i aktivno uključivanje organizacija osoba s invaliditetom, koje predstavljaju raznolikost društva, ključna je sastavnica za postizanje uspjeha u prilagodbi i praćenju pravnih okvira te materijala sa smjernicama za promicanje *de facto* i uključive ravnopravnosti, uključujući putem mjera pozitivne diskriminacije.

71. Postupci savjetovanja ne bi smjeli isključivati osobe s invaliditetom ili ih diskriminirati na osnovi oštećenja. Postupci i povezani materijali trebaju biti uključivi i pristupačni osobama s invaliditetom i obuhvaćati vremenske okvire i tehničku potporu za rano uključivanje u postupcima savjetovanja. Uvijek je potrebno pružati razumnu potporu u svim postupcima dijaloga i savjetovanja, a zakonodavstvo i politike u području razumne prilagodbe moraju biti razvijeni u uskoj suradnji s i uz aktivno uključivanje organizacija osoba s invaliditetom.

72. Člankom 6. Konvencije propisane su mjere osiguranja potpunog razvoja, napretka i osnaživanja žena i djevojaka s invaliditetom. Države stranke trebaju poticati i olakšati osnivanje organizacija žena i djevojaka s invaliditetom, kao mehanizam kojim se omogućuje njihovo sudjelovanje u javnom životu, na ravnopravnoj osnovi s muškarcima s invaliditetom, putem njihovih organizacija. Države stranke trebaju priznati pravo žena s invaliditetom da se predstavljaju i organiziraju i olakšavati njihovo uključene u postupke savjetovanja u skladu s člankom 4. stavkom 3. i člankom 33. stavkom 3. Žene i djevojke s invaliditetom također trebaju biti uključene na ravnopravnoj osnovi u sve grane i tijela za provedbu i neovisni okvir praćenja. Sva savjetodavna tijela, mehanizmi i postupci trebaju biti namijenjeni invaliditetu, uključivi i jamčiti rodnu jednakost.

73. Žene s invaliditetom trebaju biti dio vodstva organizacija osoba s invaliditetom na ravnopravnoj osnovi s muškarcima s invaliditetom i moraju imati prostor i ovlasti unutar krovnih organizacija osoba s invaliditetom putem jednake zastupljenosti, odbora žena, programa osnaživanja itd. Države stranke trebaju zajamčiti sudjelovanje žena s invaliditetom, uključujući žene koje su pod bilo kojim oblikom skrbništva ili se nalaze u institucijama, što je preduvjet za osmišljavanje, provedbu i praćenje svih mjera koje utječu na njihov život. Žene s invaliditetom trebaju imati mogućnost sudjelovanja u postupcima donošenja odluka, kojima se rješavaju pitanja koja imaju isključivi i nerazmjerni učinak na njih, i politika u području prava žena i rodne jednakosti općenito, kao što su politike o seksualnom i reproduktivnom zdravlju i pravima te svi oblici rodno uvjetovanog nasilja nad ženama.

74. Članak 4. stavak 3. i članak 33. stavak 3. od temeljne su važnosti za provedbu prava žena s invaliditetom, kako je navedeno u članku 7. Države stranke trebaju poduzeti korake kako bi zajamčile sudjelovanje i aktivno uključivanje djece s invaliditetom, putem njihovih predstavničkih organizacija, u svim oblicima planiranja, provedbe, praćenja i ocjenjivanja relevantnog zakonodavstva, politika, usluga i programa koji utječu na njihove živote, na razini škole i zajednice te na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini. Cilj sudjelovanja jest osnaživanje djece s invaliditetom te da nositelji obveza priznaju da su nositelji prava koji mogu imati aktivnu ulogu u svojim zajednicama i društvu. To se provodi na različitim razinama, počevši od priznavanja njihova prava da budu saslušani, nakon čega slijedi njihovo aktivno uključivanje u ostvarivanje njihovih prava.³⁷

³⁶ Vidjeti opći komentar br. 6.

³⁷ Fond Ujedinjenih naroda za djecu, „Konceptualni okvir za praćenje ishoda sudjelovanja adolescenata” (ožujak 2018.). Dostupno na www.unicef.org/adolescence/files/Conceptual_Framework_for_Measuring_Outcomes_of_Adolescent_Participation_March_2018.pdf.

75. Države stranke trebaju djeci s invaliditetom pružati potporu u donošenju odluka na način da im, među ostalim, pružaju opremu i osposobljavaju ih za korištenje svih oblika komunikacije potrebnih kako bi im se olakšalo izražavanje stavova,³⁸ uključujući informacije prilagođene djeci, te prikladnu potporu za samozastupanje te zajamčiti prikladno osposobljavanje svih stručnjaka koji rade s i za takvu djecu.³⁹ Države stranke također trebaju pružati pomoć i postupke prikladne za vrstu invaliditeta i dob, kao i potporu za djecu s invaliditetom. Sudjelovanje njihovih organizacija treba se smatrati neophodnim u savjetovanjima kojima se nastoje riješiti određena pitanja koja se odnose na njih, a njihovim stavovima treba se pridati potrebna važnost u skladu s njihovom dobi i stupnju zrelosti.

76. Članak 4. stavak 3. osobito je važan za podizanje razine svijesti (čl. 8.). Odbor podsjeća na svoje preporuke državama strankama da provode, uz sudjelovanje organizacija osoba s invaliditetom, sustavne programe podizanja razine osviještenosti, uključujući medijske kampanje putem javnih radijskih postaja i televizijskih programa, u kojima se osobe s invaliditetom prikazuju u svojoj raznolikosti kao nositelji prava.⁴⁰ Kampanje podizanja razine osviještenosti i programi osposobljavanja usmjereni na sve dužnosnike javnog sektora moraju biti sukladni s načelima Konvencije i moraju se temeljiti na modelu invaliditeta koji se temelji na ljudskim pravima radi nadilaženja ukorijenjenih rodnih stereotipa i stereotipa na osnovi invaliditeta u društvu.

77. Kako bi organizacije osoba s invaliditetom mogle ispravno sudjelovati u postupcima savjetovanja i praćenja Konvencije, od ključne je važnosti da imaju optimalnu pristupačnost (čl. 9.) postupcima, mehanizmima, informacijama i komunikacijama, sadržajima i zgradama, uključujući razumnu prilagodbu. Države stranke trebaju razvijati, prilagoditi i provoditi međunarodne norme u području pristupačnosti te postupku univerzalnoga dizajna, primjerice u području informacijske i komunikacijske tehnologije⁴¹ kako bi se zajamčilo usko savjetovanje i aktivno uključenje organizacija osoba s invaliditetom.⁴²

78. U rizičnim situacijama i humanitarnim kriznim stanjima (čl. 11.), važno je da države stranke i humanitarni akteri zajamče aktivno sudjelovanje te koordinaciju i značajno savjetovanje s organizacijama osoba s invaliditetom, uključujući organizacije na svim razinama koje predstavljaju žene, muškarce i djecu s invaliditetom svih dobi. To zahtijeva aktivno uključivanje organizacija osoba s invaliditetom u razvoju, provedbi i praćenju zakonodavstva i politika povezanih s kriznim stanjima te uspostavu prioriteta za distribuciju pomoći, u skladu s člankom 4. stavkom 3. Države stranke trebaju promicati osnivanje organizacija interno raseljenih osoba ili izbjeglica s invaliditetom koje su ovlaštene za promicanje njihovih prava u svakoj rizičnoj situaciji, uključujući tijekom oružanih sukoba.

79. Načelom jednakog postupanja pred zakonom (čl. 12.) jamči se da sve osobe s invaliditetom imaju pravo na ostvarenje svoje potpune poslovne sposobnosti i imaju jednako pravo ostvarenja izbora i kontrole nad odlukama koje utječu na njih. Jednako postupanje pred zakonom preduvjet je za izravno i učinkovito savjetovanje i uključenost osoba s invaliditetom u razvoju i provedbi zakonodavstva i politika za provedbu Konvencije. Odbor preporučuje da manjak sukladnosti s člankom 12. ni u kojem slučaju ne smije sprječavati uključivu provedbu članka 4. stavka 3. i članka 33. stavka 3. Potrebno je izmijeniti zakone i politike kako bi se uklonila prepreka sudjelovanju na osnovi uskraćivanja poslovne sposobnosti.

80. Odbor podsjeća na svoj Opći komentar br. 1 (2014.) o jednakom postupanju pred zakonom, u kojoj ističe da je poslovna sposobnost ključna za ostvarenje pristupa punog i učinkovitog sudjelovanja u društvu i postupcima donošenja odluka i da treba biti zajamčena svim osobama s invaliditetom, uključujući osobe s intelektualnim poteškoćama, osobe s autizmom i osobe sa stvarnim i percipiranim oštećenjem te djece s invaliditetom, putem njihovih organizacija. Države stranke trebaju zajamčiti dostupnost aranžmana za donošenje odluke uz potporu kako bi omogućile sudjelovanje u donošenju politika i savjetovanjima na način da se poštuju autonomija, volja i preferencije osobe.

³⁸ Odbor za prava djeteta, opći komentar br. 12, st. 21.

³⁹ Ibid., st. 34.

⁴⁰ CRPD/C/MDA/CO/1, st. 19.; CRPD/C/AZE/CO/1, st. 21.; i CRPD/C/TUN/CO/1, st. 21.

⁴¹ Opći komentar br. 2 (2014.) o pristupačnosti, st. 5. – 7. i 30.

⁴² Ibid., st. 16., 25. i 48.

81. Pravo osoba s invaliditetom na pristup pravosuđu (čl. 13.) podrazumijeva da osobe s invaliditetom imaju pravo sudjelovati u čitavom pravosudnom sustavu na ravnopravnoj osnovi s drugima. Ovo sudjelovanje poprima brojne oblike i obuhvaća osobe s invaliditetom koje imaju uloge, primjerice, tužitelja, žrtava, tuženika, sudaca, članova porote i odvjetnika, u sklopu demokratskog sustava koji doprinosi dobrom upravljanju.⁴³ Usko savjetovanje s osobama s invaliditetom putem njihovih predstavničkih organizacija ključno je u svim postupcima za donošenje i/ili izmjenu zakona, propisa, politika i programa koji se odnose na sudjelovanje takvih osoba u pravosudnom sustavu.

82. Kako bi spriječile sve oblike izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja (čl. 16.), države stranke trebaju zajamčiti da neovisna nadležna tijela učinkovito prate sve sadržaje i programe kojima se pruža potpora osobama s invaliditetom. Odbor je primijetio da u objektima koji „služe” osobama s invaliditetom, kao što su psihijatrijske i/ili stambene ustanove i dalje dolazi do povreda prava osoba s invaliditetom. U skladu s člankom 33. stavkom 3., to znači da, neovisno o tome podudara li se neovisno nadležno tijelo za praćenje dodijeljeno zadatku u skladu s člankom 16. stavkom 3. s neovisnim okvirom za praćenje u skladu s člankom 33. stavkom 2., civilno društvo, uključujući organizacije osoba s invaliditetom, treba biti aktivno uključeno u praćenje tih sadržaja i usluga.

83. Podsjećajući na svoj Opći komentar br. 5 (2017.) o neovisnom življenju i uključenosti u zajednicu, savjetovanja i aktivno uključivanje osoba s invaliditetom putem njihovih predstavničkih organizacija od ključne su važnosti za donošenje svih planova i strategija i za praćenje i nadzor prilikom provedbe prava na neovisno življenje i uključenost u zajednicu (čl. 19.). Aktivno uključivanje i savjetovanje na svim razinama postupka donošenja odluka trebaju obuhvaćati sve osobe s invaliditetom. Osobe s invaliditetom, uključujući osobe koje trenutačno žive u institucionalnim okruženjima, trebaju biti uključene u planiranje, provedbu i praćenje strategija za deinstitucionalizaciju i razvoj usluga pružanja potpore, uzimajući u obzir posebno te osobe.⁴⁴

84. Pristup informacijama (čl. 21.) potreban je kako bi organizacije osoba s invaliditetom bile uključene i kako bi u potpunosti sudjelovale i slobodno izražavale svoja mišljenja u postupku praćenja. Takve organizacije trebaju primati informacije u pristupačnim formatima, uključujući digitalne formate, i tehnologijama prikladnima za sve oblike invaliditeta, pravodobno i bez dodatnih troškova. To obuhvaća korištenje znakovnog jezika, lako čitljivih formata, jednostavnog jezika i Brailleova pisma, augmentativne i alternativne komunikacije, te svih ostalih pristupačnih sredstava, načina i oblika komunikacije prema izboru osoba s invaliditetom u službenim interakcijama. Sve relevantne informacije, uključujući posebne proračunske, statističke i ostale relevantne informacije potrebne za donošenje informiranog mišljenja, trebaju biti dostupne dovoljno vremena prije svakog savjetovanja.

85. Kako bi zajamčile pravo na uključivo obrazovanje (čl. 24.), u skladu s Općim komentarom Odbora br. 4 (2016.) o pravu na uključivo obrazovanje, države stranke trebaju se savjetovati s i aktivno uključivati osobe s invaliditetom, uključujući djecu s invaliditetom, putem njihovih predstavničkih organizacija, u svim aspektima planiranja, provedbe, praćenja i ocjenjivanja politika i zakonodavstva uključivog obrazovanja.⁴⁵ Uključivo obrazovanje od ključne je važnosti za sudjelovanje osoba s invaliditetom, kako je opisano u članku 4. stavku 3. i članku 33. stavku 3. Obrazovanje omogućuje ljudima da napreduju i povećava vjerojatnost sudjelovanja u društvu, koje je potrebno kako bi se zajamčili provedba i praćenje Konvencije. Države stranke trebaju zajamčiti da se privatne i javne obrazovne ustanove savjetuju s osobama s invaliditetom i jamče da se njihovi stavovi uzimaju u obzir unutar obrazovnog sustava.

86. Donošenje svih politika povezanih s pravom osoba s invaliditetom na rad i zapošljavanje (čl. 27.) treba se provesti u okviru savjetovanja s i uključivanja predstavničkih organizacija osoba s invaliditetom. Politikama se treba nastajati zajamčiti pristup zapošljavanju; promicati rad u otvorenim, uključivim, nediskriminacijskim, pristupačnim i

⁴³ *Beasley protiv Australije* (CRPD/C/15/D/11/2013), st. 8.9.; i *Lockrey protiv Australije* (CRPD/C/15/D/13/2013), st. 8.9.

⁴⁴ Opći komentar br. 5 (2017.) o neovisnom življenju i uključenosti u zajednicu, st. 71.

⁴⁵ Opći komentar br. 4., st. 7.

konkurentnim tržištima rada i okolinama; trebaju se zajamčiti jednake mogućnosti i rodna jednakost; i pružati razumna prilagodba i potpora za sve osobe s invaliditetom.

87. Ostvarenje prava na prikladni standard življenja i socijalnu zaštitu (čl. 28.) izravno je povezano s člankom 4. stavkom 3. Sudjelovanje organizacija osoba s invaliditetom u javnim politikama ključno je kako bi se zajamčilo da se nadležna tijela država stranaka bave posebnim situacijama isključivanja, nejednakosti i siromaštva među osobama s invaliditetom i njihovim obiteljima koji žive u siromaštvu. Države stranke osobito trebaju nastojati surađivati s organizacijama osoba s invaliditetom i nezaposlenim osobama s invaliditetom, osobama s invaliditetom koje nemaju fiksne prihode ili koje ne mogu raditi zbog percipiranog gubitka prava na naknade, osobe u ruralnim područjima i članove autohtonih zajednica, žene i starije osobe. Prilikom donošenja i preispitivanja mjera, strategija, programa, politika i zakonodavstva u vezi s provedbom članka 28. te prilikom postupka njihova praćenja, države stranke moraju se savjetovati i aktivno uključivati organizacije osoba s invaliditetom koje predstavljaju sve osobe s invaliditetom kako bi zajamčile uvođenje invaliditeta u opće mjere i kako bi zajamčile da su njihovi zahtjevi i stavovi uzeti u obzir.

88. Pravo osoba s invaliditetom na sudjelovanje u političkom i javnom životu (čl. 29.) od iznimne je važnosti za osiguranje ravnopravnih mogućnosti za osobe s invaliditetom kako bi u potpunosti i učinkovito sudjelovale i bile uključene u društvo. Pravo osoba da glasaju i budu birane ključna je sastavnica prava na sudjelovanje jer izabrani zastupnici odlučuju o političkom programu i ključni su u osiguranju provedbe i praćenju Konvencije te zastupaju njihova prava i interese.

89. Države stranke trebaju donositi propise, na osnovi uskog savjetovanja s organizacijama osoba s invaliditetom, kako bi omogućile osobama s invaliditetom kojima je potrebna pomoć kako bi samostalno dale svoj glas. Za to može biti potrebno stavljanje na raspolaganje pomoći za osobe s invaliditetom u kabinama za glasanje (na dan izbora i prilikom prethodnog glasanja) na nacionalnim i lokalnim izborima te nacionalnim referendumima.

90. Potrebno je savjetovati se i uključivati osobe koje predstavljaju sva ili neka od širokog raspona oštećenja, putem njihovih organizacija osoba s invaliditetom, u postupku i provedbi prikupljanja podataka i informacija (čl. 31.).

91. Države stranke trebaju uspostaviti objedinjeni sustav prikupljanja podataka u svrhu prikupljanja kvalitetnih, dostatnih, pravodobnih i pouzdanih podataka, raščlanjenih po spolu, dobi, etničkom podrijetlu, ruralnom/urbanom stanovništvu, vrsti oštećenja i socioekonomskom statusu, u pogledu svih osoba s invaliditetom i njihova pristupa pravima u skladu s Konvencijom. Trebaju uspostaviti sustav kojim će se omogućiti izrada i provedba politika za provedbu Konvencije, putem uske suradnje s organizacijama osoba s invaliditetom i korištenjem Washingtonske skupine o statistici u pogledu invaliditeta. Također je potrebno izraditi dodatne alate za prikupljanje podataka o percepcijama i stavovima i obuhvatiti one subjekte koji nisu obuhvaćeni Washingtonskom skupinom.

92. Prilikom donošenja odluka i provedbi međunarodne suradnje (čl. 32.), usko partnerstvo, suradnja i uključenost osoba s invaliditetom putem njihovih predstavničkih organizacija ključni su za donošenje razvojnih politika u skladu s Konvencijom. S organizacijama osoba s invaliditetom treba se savjetovati i trebaju biti uključene u svakoj fazi razvoja, provedbe i praćenja međunarodnih planova, programa i projekata u području suradnje, uključujući Program do 2030. i Okvir za smanjenje rizika od 2015. do 2030. donesen na konferenciji u Sendaju.

93. Članak 34. stavak 3. važan je za poštovanje relevantnih kriterija za članstvo Odbora. Njime se od država stranaka zahtijeva da prilikom nominiranja kandidata uzimaju u obzir odredbu utvrđenu člankom 4. stavkom 3. Prema tome, države stranke trebaju se usko savjetovati i aktivno uključivati organizacije osoba s invaliditetom prije nominiranja kandidata za Odbor. Potrebno je donijeti nacionalne zakonodavne okvire i postupke za transparentne i participativne postupke koji obuhvaćaju organizacije osoba s invaliditetom i razmatraju rezultate savjetovanja, odražavajući ih u konačnoj nominaciji.

V. Provedba na nacionalnoj razini

94. Odbor primjećuje da su države stranke suočene s izazovima prilikom provedbe prava osoba s invaliditetom na savjetovanje i uključivanje u razvoj, provedbu i praćenje zakonodavstva i politika za provedbu Konvencije. Države stranke među ostalim trebaju poduzimati sljedeće mjere kako bi zajamčile potpunu provedbu članka 4. stavka 3. i članka 33. stavka 3.:

(a) Staviti izvan snage sve zakone, uključujući one kojima se uskraćuje poslovna sposobnost, kojima se osobe s invaliditetom, neovisno o vrsti oštećenja, sprječava da sudjeluju u savjetovanju i budu aktivno uključene, putem njihovih organizacija osoba s invaliditetom;

(b) Stvoriti poticajnu okolinu za osnivanje i funkcioniranje organizacija osoba s invaliditetom, donošenjem okvira politika povoljnog za njihovo osnivanje i održivi rad. To uključuje osiguranje njihove neovisnosti i autonomije od države, uspostavu, provedbu i pristup prikladnim mehanizmima financiranja, uključujući javno financiranje i međunarodnu suradnju, te pružanje potpore, uključujući tehničku pomoć, za osnaživanje i jačanje sposobnosti;

(c) Zabraniti sve prakse zastrašivanja, uznemiravanja ili odmazde protiv pojedinaca i organizacija kojima se promiču njihova prava u skladu s Konvencijom na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Države stranke također trebaju donositi mehanizme za zaštitu osoba s invaliditetom i njihovih predstavničkih organizacija od zastrašivanja, uznemiravanja i odmazde, uključujući prilikom suradnje s Odborom ili drugim međunarodnim tijelima i mehanizmima za ljudska prava;

(d) Poticati osnivanje krovnih organizacija osoba s invaliditetom koje koordiniraju i zastupaju aktivnosti njihovih članova te pojedinačnih organizacija osoba s invaliditetom s različitim oštećenjima kako bi se zajamčila njihova uključenost i puno sudjelovanje, uključujući osobe koje su u najvećoj mjeri nedovoljno zastupljene, u postupku praćenja. Ako je država članica suočena s preprekama u pogledu uključivanja svake pojedinačne organizacije osoba s invaliditetom u postupcima donošenja odluka, mogu obuhvaćati predstavnike takvih organizacija u stalnim ili privremenim radnim skupinama itd., kada se to ne može provesti putem krovne organizacije ili koalicije organizacija osoba s invaliditetom;

(e) Donositi zakonodavstvo i politike kojima se priznaje pravo na sudjelovanje i uključivanje organizacija osoba s invaliditetom i propise kojima se uspostavljaju jasni postupci za savjetovanje na svim razinama ovlasti i donošenja odluka. Zakonodavni i politički okvir trebaju omogućivati obveznu provedbu javnih rasprava prije donošenja odluka i sadržavati odredbe kojima se zahtijevaju jasni vremenski rokovi, pristupačnost savjetovanja i obveza pružanja razumne prilagodbe i potpore. To se može postići putem jasnih upućivanja u zakonima i ostalim oblicima propisa na sudjelovanje i odabir predstavnika od organizacija osoba s invaliditetom;

(f) Uspostaviti trajne mehanizme savjetovanja s organizacijama osoba s invaliditetom, uključujući okrugle stolove, participativne dijaloge, javne rasprave, ankete i mrežna savjetovanja, kojima se poštuju njihova raznolikost i autonomija, kako je navedeno u stavcima 11., 12. i 50. To također može poprimiti oblik nacionalnog savjetodavnog odbora, kao što je predstavničko nacionalno vijeće za invaliditet koji predstavlja organizacije osobe s invaliditetom;

(g) Zajamčiti i pružiti potporu sudjelovanju osoba s invaliditetom putem organizacija osoba s invaliditetom, koje odražavaju široku raznolikost pozadina, uključujući rod i zdravstveni status, dob, rasu, spol, jezik, nacionalno, etničko, autohtono ili društveno podrijetlo, seksualnu orijentaciju i rodni identitet, interseksualne osobe, vjersku i političku pripadnost, status migranta, skupine oštećenja ili neki drugi status;

(h) Suradivati s organizacijama osoba s invaliditetom koje predstavljaju žene i djevojke s invaliditetom i zajamčiti njihovo izravno sudjelovanje u svim postupcima donošenja javnih odluka u sigurnom okruženju, osobito u pogledu izrade politika u pogledu prava žena i rodnog identiteta, i u pogledu rodno uvjetovanog nasilja nad ženama, uključujući seksualno nasilje i zlostavljanje;

- (i) Savjetovati se s i aktivno uključivati osobe s invaliditetom, uključujući djecu i žene s invaliditetom, putem njihovih predstavničkih organizacija, u planiranje, provedbu, praćenje i mjerenje postupaka donošenja javnih odluka na svim razinama, osobito u pitanjima koja se odnose na njih, uključujući u rizičnim situacijama i humanitarnim kriznim stanjima, pružajući im razumne i realističke rokove u kojima mogu dati svoja mišljenja te prikladno financiranje i potporu;
- (j) Poticati i pružati potporu izradi, jačanju sposobnosti, financiranju i učinkovitom sudjelovanju organizacija osoba s invaliditetom ili skupina osoba s invaliditetom, uključujući roditelje i obitelji osoba s invaliditetom u ulozi pružatelja potpore, na svim razinama donošenja odluka. To obuhvaća sudjelovanje na lokalnoj, nacionalnoj, regionalnoj (uključujući unutar regionalne integracijske organizacije) ili međunarodnoj razini, u osmišljavanju, izradi, provedbi reformi i provedbi politika i programa;
- (k) Zajamčiti praćenje sukladnosti država stranaka s člankom 4. stavkom 3. i člankom 33. stavkom 3. i olakšavati organizacijama osoba s invaliditetom preuzimanje ulogu predvodnika u takvom praćenju;
- (l) Izrađivati i provoditi, uz sudjelovanje organizacija osoba s invaliditetom, učinkovite provedbene mehanizme, uz značajne sankcije i pravne lijekove, za nesukladnost s obvezama država stranaka u skladu s člankom 4. stavkom 3. i člankom 33. stavkom 3.;
- (m) Zajamčiti pružanje razumne prilagodbe i pristupačnosti svih sadržaja, materijala, sastanaka, poziva na podnošenje, postupaka i informacija i komunikacija povezanih s javnim donošenjem odluka, savjetovanjem i praćenjem svim osobama s invaliditetom, uključujući osobe izolirane u ustanovama ili psihijatrijskim bolnicama i osobe s autizmom;
- (n) Pružati pomoć prilagođenu vrsti invaliditeta i dobi za sudjelovanje osoba s invaliditetom putem njihovih predstavničkih organizacija, u donošenju javnih odluka, postupcima savjetovanja i praćenja. Razviti strategije kako bi se zajamčilo sudjelovanje djece s invaliditetom u postupcima savjetovanja za provedbu Konvencije koje su uključive, prilagođene djeci, transparentne i kojima se poštuju njihova prava na slobodu izražavanja i mišljenja;
- (o) Provoditi savjetovanje i postupke na otvoren i transparentan način i u razumljivim formatima, kojima se uključuju sve organizacije osoba s invaliditetom;
- (p) Zajamčiti da organizacije osoba s invaliditetom mogu primiti i/ili zatražiti sredstva za financiranje i ostale oblike sredstava od nacionalnih i međunarodnih izvora, uključujući fizičke osobe i trgovačka društva, organizacije civilnog društva, države stranke i međunarodne organizacije, uključujući pristup poreznim izuzećima, i nacionalnu lutriju;
- (q) Učiniti postojeće savjetodavne postupke u područjima prava koja nisu specifična za invaliditet pristupačnima i uključivima za osobe s invaliditetom, putem njihovih predstavničkih organizacija;
- (r) Aktivno uključivati i savjetovati se s osobama s invaliditetom, putem njihovih predstavničkih organizacija, u pogledu postupaka izrade javnog proračuna, praćenju ciljeva održivog razvoja na nacionalnoj razini, međunarodnog donošenja odluka i međunarodne suradnje s drugim državama strankama, i donositi razvojne politike kojima se uvode prava i mišljenja osoba s invaliditetom prilikom provedbe i praćenja Programa do 2030. na nacionalnoj razini;
- (s) Zajamčiti sudjelovanje, predstavljanje i jednostavan pristup osobama s invaliditetom žarišnim točkama na svim razinama vlade i koordinacijskim mehanizmima te njihovu suradnju i zastupanje unutar neovisnih okvira praćenja;
- (t) Promicati i zajamčiti sudjelovanje i uključenost osoba s invaliditetom, putem njihovih predstavničkih organizacija, u međunarodnim mehanizmima za ljudska prava na regionalnoj i globalnoj razini;
- (u) Definirati, na temelju uske suradnje s organizacijama osoba s invaliditetom, provjerljive pokazatelje za dobro sudjelovanje, konkretne vremenske rokove i odgovornosti za provedbu i praćenje. Takvo se sudjelovanje može pratiti, primjerice, objašnjavanjem

opsega njihova sudjelovanja u vezi s prijedlozima za izmjenu zakona ili izvješća o broju predstavnika u takvim organizacijama uključenima u postupke donošenja odluka.
